

Оксана Капралюк

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ВИСТАВКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОЇ НАУКИ І ВИРОБНИЦТВА УРСР впродовж перш. пол. 50-х рр. ХХ ст.

DOI: 10.58407/litopis.240405

© О. Капралюк, 2024. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2034-8958>

Мета статті – дослідити роботу виставок сільського господарства як інструмента науково-інформаційного забезпечення аграрної науки і виробництва впродовж першої половини 50-х рр. ХХ ст. **Наукова новизна** – доповнено відомості щодо діяльності галузевих виставок УРСР крізь призму їх науково-інформаційного забезпечення аграрного сектору (досягнення, недоліки, відвідуваність, асигнування та ін.). **Методи дослідження**. У процесі дослідження застосовували як загальнонаукові методи (історичний, логічний, системно-структурний), так і спеціальні (історико-порівняльний, предметно-хронологічний, ретроспективний). **Висновки**. Установлено, що виставки сільського господарства були одним із дієвих механізмів науково-інформаційного забезпечення аграрної науки і виробництва, обміну досвідом, майданчиком для діалогу з галузевих актуальних питань тощо. Керівництво держави приділяло значну увагу організації виставок, відкриттю нових, відновленню зруйнованих, оптимізації їх діяльності. Щороку вивчаючи досвід проведених заходів, організатори в подальшому докладали зусиль для виправлення недоліків. Уряд намагався проводити покази досягнень аграрної науки і виробництва в кожній області та районі УРСР. До участі в них запрошувалися переважно передові колгоспи, радгоспи, МТС, передовики виробництва. Відвідували виставки науковці, спеціалісти та всі охочі, а також іноземні делегації, де, окрім наочного огляду натуральних експонатів (високопродуктивні породи тварин, високоврожайні сорти сільськогосподарських культур, тваринницька продукція, виробниче обладнання, машинно-тракторний парк та ін.), вони мали можливість прослухати лекції з актуальних тем, переглянути галузеві кінофільми, отримати друковані інформаційні видання (буклети, листівки, брошури), на сторінках яких висвітлювалися питання з різних галузей сільського господарства, та обмінятися практичним досвідом і знаннями.

Ключові слова: сільське господарство, науково-інформаційне забезпечення, експонати, виставки, відвідувачі.

В умовах інтеграції України до світового економічного простору аграрний сектор є однією зі стратегічних галузей національної економіки, оскільки забезпечує державну та світову продовольчу безпеку, а також має високий експортний потенціал¹. Країна входить до п'ятірки країн-лідерів за експортом сільськогосподарської продукції². Одним із чинників подальшого інтенсивного розвитку галузі є її науково-інформаційне забезпечення, яке здійснюють аграрні науково-дослідні установи, заклади вищої освіти, приватні компанії тощо. Важливою платформою для презентації своїх здобутків, обміну вітчизняним та іноземним досвідом, знаннями є сільськогосподарські виставки, які є невід'ємною складовою розвитку аграрного сектору.

Історіографічний аналіз дослідження засвідчує, що окремі аспекти діяльності сільськогосподарських виставок, зокрема історію започаткування аграрних виставок у др. пол. XIX – поч. XX ст. для потреб тваринництва, участь українських кустарів у народногосподарських виставках Російської імперії та за кордоном упродовж XIX – поч. XX ст., соціально-економічне значення та еволюцію виставкової діяльності відобразили у наукових працях М. Присяжнюк³, М. Маслов⁴, Т. Ткаченко і Т. Дупляк⁵. Проте, до

¹ Добрунік Т., Кузнецова О. Проблеми і напрямки розвитку аграрного сектору України в умовах економічної нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 42. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1619/1556>.

² Русан В. Особливості функціонування аграрного сектора економіки України в умовах війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://miss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/osoblyvosti-funktsionuvannya-agrarnoho-sektora-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh>.

³ Присяжнюк М. Сільськогосподарські виставки для потреб тваринництва: історичний аспект (др. пол. XIX –

цього часу залишається не достатньо вивченим питання роботи сільськогосподарських виставок, а саме обласних та районних в УРСР упродовж першої пол. 50-х рр. ХХ ст., зокрема учасників та відвідувачів заходів, демонстрації експозицій, експонування тощо.

Тому **метою статті** було дослідити діяльність виставок сільського господарства як інструмента науково-інформаційного забезпечення аграрної науки і виробництва впродовж першої пол. 50-х рр. ХХ ст.

На поч. 1950-х рр. в УРСР продовжувалося відновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських науково-дослідних установ (НДУ), зруйнованих або пошкоджених упродовж Другої світової війни, та вивчення спеціалістами розпочатих у попередні роки досліджень з актуальних питань, з яких уже було накопичено значний матеріал і цінні рекомендації для аграрного виробництва, що являли собою резерв для подальшого збільшення урожайності сільськогосподарських культур, підвищення продуктивності тварин, раціонального використання машинно-тракторного парку (МТП) тощо. Широке впровадження у виробництво досягнень аграрної науки було одним із головних завдань НДУ.

Сільськогосподарськими НДУ багато уваги приділялося питанням системи травопільних сівозмін, уведення у виробництво нових сортів плодкових, ягідних, овочевих культур, посилення репродукції високоврожайних сортів зернових і розроблення агротехніки, отримання високих урожаїв технічних рослин, а також виведення високопродуктивних порід сільськогосподарських тварин та багато ін.

На поч. 1950-х рр. НДУ Міністерства сільського господарства (МСГ) УРСР мали у своєму розпорядженні 56 експериментальних господарств, 49,6 тис. га землі, 2,4 тис. гол. коней, 4 тис. гол. великої рогатої худоби (ВРХ), 7,2 тис. гол. свиней, 3,5 тис. гол. овець та ін. Розмір площ у експериментальних господарствах різнився. Так, 15 із них мали до 200 га землі, 35 – від 200 до 1000 га, 16 – понад 1000 га⁶.

Розповсюдження знань із сільськогосподарського виробництва та науки, накопиченого НДУ, колгоспами, радгоспами та іншими установами і організаціями, відбувалося через радіо, Центральне лекційне бюро, республіканське Товариство з розповсюдження політичних і наукових знань, Раду технічної пропаганди Академії наук УРСР, республіканські та обласні видання, виставки тощо.

Так, лише з кінця серпня по початок листопада 1950 р. в УРСР було проведено 633 районних та 24 обласних аграрних виставки, у яких узяли участь 69920 колгоспів, 305 радгоспів, 362 МТС, 1312 тваринницьких ферм, 7780 рільничих бригад, 23807 передовиків сільського господарства і 153 НДУ.

Обласні сільськогосподарські виставки відвідало близько 4 млн осіб, яким було прочитано 716 лекцій та доповідей, показано 166 кінофільмів на аграрну тематику, організовано 143 виступи передовиків по радіо. За видатні досягнення учасникам було присуджено 20815 дипломів і почесних грамот. Відмітимо, що Житомирську обласну сільськогосподарську виставку відвідала делегація колгоспників Рівненської області в кількості 5000 осіб, а також з Вінницької, Чернівецької областей; Чернігівську обласну виставку – 900 осіб з Білоруської РСР, Полтавську – з Ярославської, Московської, Ростовської, Сталінградської, Воронежської, Ворошиловградської, Кіровоградської, Сталінської, Чернівецької та Харківської областей.

Виставки слугували «школою» для узагальнення та впровадження наукових досягнень і передового досвіду у виробництво, які Головне управління сільськогосподарської пропаганди намагалося висвітлити на сторінках видання «Сільськогосподарські виставки в Україні»⁷.

Відповідно до Постанов: РМ СРСР і ЦК ВКП(б) від 19 червня 1950 р. № 1666, РМ УРСР і ЦК КП(б)У від 19 червня 1950 р., Виконкому Облради депутатів трудящих і бюро Обкому КП(б)У від 14 вересня 1950 р. «Щодо проведення обласних і районних сільськогосподарських виставок у 1950 р.» № 1870 у Дніпропетровській обл. – було проведено щорічну галузеву виставку. Для керівництва організацією і проведенням виставки було затверджено Обласний Виставковий комітет, у складі 11 осіб, під керівництвом заступника голови Виконкому Облради депутатів трудящих Н. Бельмаса.

Обласна сільськогосподарська виставка була відкрита в м. Дніпропетровськ на території парку ім. Чкалова з 29 жовтня по 9 листопада 1950 р. Метою заходу було підбиття під-

поч. ХХ ст.). *Історія науки і техніки*. 2018. Т. 8. Вип. 1 (12). С. 210–217.

⁴ Маслов М. Участь українських кустарів у сільськогосподарських та промислових виставках ХІХ – поч. ХХ ст. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. 2012. Вип. 1. С. 36–44.

⁵ Ткаченко Т., Дупляк Т. *Виставковий бізнес: монографія*. Київ, 2016. 244 с.

⁶ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО). Ф. 27. Оп. 18. Спр. 6973. Арк. 244–248.

⁷ Там само. Арк. 1–14.

сумків у сільському господарстві за рік, пропагування досягнень агробіологічної науки й передового досвіду колгоспів, МТС, радгоспів. У заході взяв участь 481 колгосп, 25 МТС, 60 тваринницьких ферм, 16 радгоспів, 869 рільничих та 220 садово-городніх бригад, 2131 передовик сільського господарства та ін. Загальна кількість експонатів становила 16000. У Головному павільйоні було представлено 28 районів області та виставлено зразки насіння зернових, масляних, технічних і кормових культур, усього 1435 експонатів, городніх – 419, садівництва та виноградарства – 59, діаграм і таблиць – 150, фотографій – 320.

У павільйоні тваринництва було представлено високопродуктивні породи тварин, зокрема великої рогатої худоби – 30 гол., коней – 40, свиней – 40, овець – 60, птиці (качки, кури, гуси, індики) – 1300, кролів – 30 гол. Із рибництва був представлений дзеркальний карп у акваріумі. Крім того, відвідувачі могли ознайомитися з продукцією тваринництва, отримати консультації щодо кормової бази – структури посівних площ кормових культур, зеленого конвеєру, табірної утримання худоби, кормових сівозмін тощо; ознайомитися з машинами для переробки молока, механізацією процесів у тваринництві – приготування кормів, доїння, автонапування, електрична стрижка та ін. Охочі могли відвідати також такі павільйони, як ползахисне лісорозведення та водогосподарське будівництво; радгоспи; колгоспне будівництво та допоміжні колгоспні підприємства; механізація та електрифікація сільського господарства; науково-дослідні установи; квіткарство та ін. На виставці було прочитано 28 лекцій, у т. ч. передовиками сільськогосподарського виробництва – 9. Відвідувачам продемонстрували 8 науково-популярних фільмів із аграрної тематики.

Ознайомившись із роботою учасників, експертна комісія з рільництва і тваринництва визначила кращих, їм були вручені дипломи, зокрема першим – 223, другим – 323⁸.

У наступному році відповідно до Постанови Ради Міністрів (РМ) УРСР і ЦК КП(б)У від 14 червня 1951 р. № 1765 «Про проведення районних і обласних сільськогосподарських виставок у 1951 р.» у період з вересня до жовтня було проведено виставки у 768 р-нах і 24 областях республіки. Їх проведенню передувала значна організаційна робота серед колгоспників, робітників радгоспів і МТС, націлена на дострокове завершення сільськогосподарських робіт для отримання права участі в заходах.

Головним управлінням сільськогосподарської пропаганди МСГ УРСР у період підготовки виставок було проведено певну роботу. Так, на основі досвіду кращих розроблено методичні вказівки з організації та проведення галузевих виставок у 1951 р.; виготовлено та розіслано всім районам і областям бланки дипломів для учасників. У 1951 р. районні виставки відвідало близько 9 млн осіб, обласні – 4 млн. Так, лише на Мар'їнську районну виставку Сталінської обл. завітало понад 25 тис. чоловік. Її було відкрито 9 вересня 1951 р. у парку площею 20 га. Участь узяли 16 колгоспів, 2 МТС, 4 радгоспи, сільськогосподарський технікум, 13 тваринницьких ферм. Для показу досягнень галузі були зведені 25 павільйонів, обладнано територію для натурального показу (механізації сільського господарства, тваринництва тощо). Усього на Мар'їнській виставці було продемонстровано 500 експонатів з рільництва, 350 – овочевих культур, 60 – садівництва, 10 – виноградарства, 15 – бджільництва, 10 – шовківництва, 15 – корів, 15 – телят, 17 – свиней на відгодівлі, 10 – овець та ін.

У тому ж році районні виставки Тернопільської обл. відвідало 353 тис. осіб, Харківської – 400 тис., до Полтавської обласної виставки за 7 днів завітало 328 тис. осіб, Чернівської – 186 тис. До заходів підготували та видали листівки і брошури, на сторінках яких було представлено кращі методи роботи та технології виробництва продукції. Їх авторами стали 486 передовиків. Наклад видань дорівнював 1458 тис. примірників.

На обласних виставках було прочитано 789 лекцій. Так, на Миколаївській обласній виставці виступили 22 передовики з такими темами: «По 115 пудів ячменю з гектару», «По 38 ц озимої пшениці з гектару» та ін. У павільйонах колгоспів поряд зі стендами знаходилися передовики виробництва та консультанти, які за потреби надавали роз'яснення відвідувачам.

У Харківській обласній галузевій виставці взяли участь 33 р-ни з кращими колгоспами, 19 НДУ, 1644 передовиків з рослинництва, 165 – тваринництва, 134 – механізаторів, 50 учених і спеціалістів та ін. Загальна кількість учасників становила 2652, прочитаних лекцій – 24, виступів по радіо – 32. За 7 днів роботи (30.09–7.10) захід відвідало 400 тис. осіб. Огляд виставки колгоспниками відбувався за затвердженим графіком, зокрема його відвідали й спеціалісти з Полтавської, Київської, Ворошиловградської областей, а також із Румунії та Німеччини.

Кращими виставками щодо архітектурно-художнього оформлення та пропагування передового виробничого досвіду були Полтавська, Харківська, Дніпропетровська, Жито-

⁸ ЦДАВО. Ф. 27. Оп. 18. Спр. 6813. Арк. 1–14.

мирська, Кіровоградська і Сталінська обласні сільськогосподарські виставки. Порівняно з 1950 р. значно покращилася організація виставок у західних областях – Львівській, Рівненській, Чернівецькій та Закарпатській. В Ізмаїлі, Львові, Рівному для показу досягнень аграрної науки відвели постійні території. Частина павільйонів на виставках була побудована як капітальні будівлі з метою використання їх у зимовий період.

У 1951 р. кількість районів, які взяли участь в обласних виставках, становила 775, колгоспів – 9744, радгоспів усіх систем – 564, НДУ – 108, МТС – 564, передовиків сільського господарства – 33144, тваринницьких ферм – 1128. Чисельність високопродуктивних тварин, які експонували на заходах, дорівнювала 8976 гол., прочитаних лекцій та доповідей – 789, виданих листівок та брошур – 468 загальним накладом – 1456 тис. примірників, присуджено дипломів – 10000.

Загальними недоліками в проведених обласних і районних галузевих виставках було те, що на них не повністю розкривався досвід передовиків виробництва, нагромаджувалися експонати, при цьому не було їх належного обліку. Не було потреби в демонстрації великої кількості сільськогосподарської техніки, тракторів, комбайнів, тому в подальшому планували зменшити їх чисельність на заходах, роблячи акцент на показі передових прийомів роботи механізаторів⁹.

Питання щодо роботи обласних і районних виставок обговорювалося й на республіканській нараді із сільськогосподарської пропаганди впродовж 24–25 червня 1954 р., на якій було відмічено, що участь у галузевих виставках також повинні брати відсталі колгоспи і радгоспи у незначній кількості, щоб вони бачили свої недоліки в роботі й уживали відповідних заходів з їх виправлення. Зазначалося, що на високому рівні проводять виставки в Харківській, Кіровоградській, Дніпропетровській та Херсонській областях, у яких відведено значні території під них, здійснено роботи з благоустрою, озеленення тощо. Проте, у багатьох районах виставки організовували без заздалегідь продуманого плану. Колгоспи часто виставляли експозиції без опису, на низькому рівні відбувалося пропагування передових механізаторів у тваринництві. Акцентувалося на тому, що в окремих областях виставки проводилися не систематично, а саме в Житомирській та Чернігівській областях. Узагалі не організовували виставок у Київській обл.¹⁰

У 1954 р. відбулася чергова Всесоюзна сільськогосподарська виставка (ВСГВ), після відвідування якої низка спеціалістів висловила пропозиції щодо покращення показу досягнень аграрної науки республіки в павільйоні УРСР. Із цієї метою МСГ УРСР вивчило матеріали щодо поліпшення архітектурно-художнього оформлення й тематичного змісту надбань сільськогосподарської науки і виробництва УРСР на ВСГВ, розглянуло їх на колегії Міністерства і 17 листопада представило РМ УРСР, яка їх затвердила 5 квітня 1955 р. У подальшому пропозиції направили до Головивставкому ВСГВ з проханням урахувати їх під час оформлення павільйону до відкриття виставки у 1955 р.

Дирекція ВСГВ 30 квітня 1955 р. повідомила МСГ УРСР про те, що рекомендації враховано, за винятком переміщення стендів плідництва, виноградарства, картоплярства та овочівництва із залу тваринництва до залу культури і народної творчості, мотивуючи це невинуватими затратами (понад 200 тис. крб.).

Унаслідок ужитих заходів у 1955 р. було поліпшено тематичний зміст і пропагування аграрної науки й виробництва в павільйоні УРСР. Значно розширено показ експонатів кукурудзи, пшениці озимої, буряків цукрових, а також тваринництва; поліпшено освітлення приміщення та його прикрашання. Із кращих спеціалістів сільського господарства було відібрано 12 екскурсоводів для обслуговування павільйону. Підготовлено до видання 12 брошур і 30 буклетів про досвід роботи кращих учасників виставки.

До відкриття павільйону всі експонати були заздалегідь надіслані й за потреби їх систематично поновлювали. У 1955 р. за пропозицією МСГ УРСР до ВСГВ було відряджено колгоспників спеціалізованими групами (тваринники, механізатори, рослинники та ін.), що покращило ознайомлення з експонатами та інформацією, представленою на виставці, а також організацію впровадження передового досвіду в себе на виробництві.

Поряд з недоліками в організації ВСГВ відмічалося, що дирекція не обладнала холодної установку, що обмежило показ продуктів тваринництва. Для подальшого поліпшення діяльності павільйону УРСР на ВСГВ у 1956 р. Міністерством вивчалися пропозиції, внесені спеціалістами та керівними фахівцями, які відвідали захід у 1955 р. Було також заплановано відрядити групу працівників МСГ, яка разом із дирекцією ВСГВ мала розробити конкретні пропозиції з покращення показу досягнень науки і досвіду передовиків сільського господарства в павільйоні та внести їх на розгляд РМ УРСР¹¹.

⁹ ЦДАВО. Ф. 27. Оп. 18. Спр. 6976. Арк. 75–110.

¹⁰ Там само. Спр. 8327. Арк. 86–87.

¹¹ Там само. Спр. 9171. Арк. 86–88.

По завершенню виставки Головний комітет ВСГВ вніс зміни до проекту постанови «Щодо порядку представлення учасників виставки 1955 р. до нагородження і преміювання». Так, унаслідок несприятливих погодних умов (сильна посуха) у 1954 р. значна кількість навіть передових колгоспів УРСР не виконали показників з урожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин, як було передбачено проектом. З огляду на це, як виняток для колгоспів, радгоспів і МТС УРСР, Головним комітетом ВСГВ було прийнято рішення присуджувати дипломи першого ступеня за умови виконання показників не за 3 основними культурами і 2–3 видами тварин, а відповідно за 2 та 1¹².

У серпні 1955 р. ЦК КП України видав Постанову «Про тематичний зміст, художнє оформлення і показ натуральних експонатів у павільйоні УРСР на ВСГВ». Відповідно до документа, Міністрів сільського господарства; радгоспів; промисловості продовольчих товарів; м'ясо-молочної промисловості; культури УРСР було зобов'язано вжити заходів з усунення недоліків щодо оформлення експонатів у павільйоні УРСР на ВСГВ¹³.

У 1955 р. учасниками ВСГВ від УРСР стали 3167 господарств і 37246 передовиків. Для ознайомлення з передовим досвідом на ВСГВ було командировано від УРСР 65934 екскурсанти. За отримання високих показників урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тваринництва у 1954 р., 573 учасники ВСГВ було представлено Головвиставкому для нагородження, у т. ч. дипломом I ступеня – 178, великою золотою медаллю – 323, автомашиною «Победа» – 72 учасники. Крім того, багато учасників ВСГВ було представлено Головвиставкому для нагородження малими золотими, великими і малими срібними медалями й цінними подарунками¹⁴.

Загалом у 1955 р. проведено 19 обласних та 709 районних сільськогосподарських виставок. Перші відвідали понад 2 млн осіб.

Надаючи чимало значення виставкам як одній із масових та ефективних форм галузевої пропаганди на місцях, у низці областей було проведено роботи з будівництва та художнього оформлення виставок. Так, у 12 областях республіки, а саме Харківській, Полтавській, Чернігівській, Сумській, Ворошиловградській, Одеській, Тернопільській, Станіславській, Житомирській, Дрогобицькій, Хмельницькій, Кіровоградській під виставки було відведено постійні території, розміром від 12 до 18 га, на яких провели значні роботи з упорядкування й озеленення.

У Харківській, Чернівецькій, Чернігівській, Дніпропетровській, Кіровоградській, Вінницькій, Полтавській і Запорізькій областях виставки проводили в пристосованих приміщеннях, на ремонт яких щороку витрачалося багато коштів і матеріалів; у Херсонській, Миколаївській, Волинській, Львівській областях – у міських парках культури і відпочинку, пристосованих приміщеннях з використанням розбірних стендів; у Київській і Черкаській областях – упродовж останніх років заходи не організовували.

На оформлення лише обласних виставок з місцевого бюджету у 1953 р. було витрачено 3502 тис. крб, 1954 р. – 2675, 1955 р. – 3049, 1956 р. – 3480 тис. крб. Проте, цих коштів було недостатньо, тому частину асигнувань надавали колгоспи, радгоспи й різні організації. У Житомирській обл. для проведення виставки було виділено 212 тис. крб. Фактично тут було розпочато будівництво обласної виставки на суму 6,7 млн крб, із яких у 1954 р. було витрачено 3372 тис. крб.

Значні суми на будівництво обласних виставок витрачалися і в інших регіонах. Так, в Одеській обл. було розпочато будівництво виставки з обсягом робіт на суму 9,4 млн крб. У Станіславській області продовжували будівництво Головного павільйону, загальною сумою 150 тис. крб.

Головним недоліком в організації та проведенні обласних сільськогосподарських виставок було те, що вони як засіб пропаганди використовувалися не більше 10–12 днів на рік. Решту часу споруди не експлуатували, будівлі знаходилися без належного догляду, псувалися, і на їхню підготовку до наступної виставки щороку витрачалася значна частина коштів і матеріалів.

Відсутність розроблених кваліфікованих проектів будівництва виставок, з урахуванням завдань пропаганди передового досвіду, призводило до кустарщини, нерационального будівництва, зайвих перевитрат коштів і матеріалів, а також нагромадження архітектури й художнього оформлення.

Ураховуючи досвід організації та проведення обласних сільськогосподарських виставок як однієї з масових і ефективних форм пропаганди досягнень науки і передової практики, постало питання щодо доцільності організації в усіх регіонах постійних виставок, які б проводили роботу не лише в осінній період, а й упродовж року.

¹² ЦДАВО. Ф. 27. Оп. 18. Спр. 9170. Арк. 89, 246–247.

¹³ Там само. Арк. 89.

¹⁴ Там само. Арк. 44.

Обласні сільськогосподарські виставки планувалося використовувати для організації показу досягнень у промисловості, перетворивши їх у виставки народного господарства. Із цією метою вони повинні були мати спеціально впорядковану територію розміром 15–20 га. Для проведення обласної аграрної виставки необхідно було мати такі споруди: Головний павільйон – капітальне спорудження, де відбувалося пропагування досягнень науки і передового досвіду в промисловості й сільському господарстві. Крім того, там повинна була зосередитися масова робота: читання лекцій, демонстрація науково-технічних фільмів, організація пересувних і тематичних виставок, проведення нарад, семінарів. Для організації комплексних осінніх виставок із сільського господарства на території виставки необхідно було збудувати криті дерев'яні навіси, станки для демонстрації тварин, майданчик для озайовування, витрати на їх будівництво були б мінімальними, капітальні будови раціонально використовувалися б упродовж року, а якість пропагування поліпшилася. Тому будівництво обласних виставок планувалося завершити впродовж двох років. Так, у 1956 р. доцільним було закінчити будівництво обласних виставок у тих областях, де воно було розпочато й виділено із цією метою постійні території, на яких проведена значна робота з їх упорядкування, озеленення й збудовано допоміжні приміщення, проведено водо-постачання, електроенергію та ін. Зокрема, це були 13 областей, а саме Житомирська, Хмельницька, Одеська, Харківська, Чернігівська, Кировоградська, Запорізька та ін. У решті 11 регіонів, зокрема Волинській, Ровенській, Закарпатській, Херсонській, Миколаївській, Чернівецькій та ін., планувалося у 1956 р. розпочати проєктні роботи та впорядкувати території, а будівництво головних павільйонів – у 1957 р.¹⁵

Після закриття осінньої виставки кращі експонати, що представляли найбільш прогресивні методи роботи в агротехніці, зоотехнії, організації та економіці виробництва, досягнення науки, кращі раціоналізаторські пропозиції і винахідництва пропонувалося експонувати в Головному павільйоні впродовж року. Вважалося, що за такої організації обласної виставки, витрати на їх будівництво були б мінімальними, капітальні будови раціонально використовувалися б упродовж року, а якість пропагування поліпшилася. Тому будівництво обласних виставок планувалося завершити впродовж двох років. Так, у 1956 р. доцільним було закінчити будівництво обласних виставок у тих областях, де воно було розпочато й виділено із цією метою постійні території, на яких проведена значна робота з їх упорядкування, озеленення й збудовано допоміжні приміщення, проведено водо-постачання, електроенергію та ін. Зокрема, це були 13 областей, а саме Житомирська, Хмельницька, Одеська, Харківська, Чернігівська, Кировоградська, Запорізька та ін. У решті 11 регіонів, зокрема Волинській, Ровенській, Закарпатській, Херсонській, Миколаївській, Чернівецькій та ін., планувалося у 1956 р. розпочати проєктні роботи та впорядкувати території, а будівництво головних павільйонів – у 1957 р.¹⁵

Розглянувши пропозиції щодо покращання діяльності обласних сільськогосподарських виставок РМ УРСР і ЦК КП України, постановили: 1) вважати доцільним організувати в усіх обласних центрах галузеві виставки з максимальним використанням їх упродовж року для пропагування досягнень науки й передового досвіду; 2) дозволити МСГ УРСР і обласним виконавчим комітетам Рад депутатів трудящих: а) виділити для обласних аграрних виставок постійну територію в розмірі 15–20 га, з урахуванням наявних інженерно-транспортних комунікацій міста; б) розробити типовий проєкт обласної сільськогосподарської виставки, яким передбачити будівництво капітальної споруди для Головного павільйону, з перспективою використання його впродовж року для показу досягнень окремих районів і колгоспів, нової техніки, сільськогосподарських тварин, птиці та інших галузей сільського господарства; передбачити будівництво збірно-розбірних павільйонів, споруд напівзакритого типу, а також огороження й майданчики; 3) доручити МСГ УРСР розробити положення про обласні сільськогосподарські виставки¹⁶.

Отже, виставки сільського господарства в першій пол. 50-х рр. ХХ ст. були на кшталт «шкіл» передового досвіду, центрами з вивчення передових досягнень галузевого виробництва і науки, засобом наочного показу досягнень НДУ, колгоспів, радгоспів, МТС. НДУ розповсюджували результати наукових досліджень через листівки, брошури, експонати, консультації тощо. Виставки відвідували й спеціалісти із-за кордону, що сприяло встановленню контактів, обміну знаннями. Усе це справляло позитивний вплив на науково-інформаційне забезпечення сільського господарства. Існували й недоліки в організації виставок, зокрема нераціональне використання будівель, недостатнє представлення передовиків з окремих галузей сільського господарства, нагромадження експонатів, несистематичне проведення виставок в окремих регіонах УРСР тощо. Проте, уряд країни вживав заходів для їх усунення.

References

Dobrunik, T., Kuznietsova, O. (2022). Problemy i napriamky rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy v umovakh ekonomichnoi nestabilnosti [Problems and directions of development of the agricultural sector in conditions of economic instability]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 42.

Maslov, M. (2012). Uchast ukrainskykh kustariv u silskohospodarskykh ta promyslovykh vystavkakh XIX – poch. XX st. [Participation of Ukrainian artisans in agricultural and industrial exhibitions of the 19th – the early 20th c.]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. V. Hnatiuka – Scientific notes of Ternopil V. Hnatiuk national pedagogical university*, 1, P. 36–44.

¹⁵ ЦДАВО. Ф. 27. Оп. 18. Спр. 9170. Арк. 150–157.

¹⁶ Там само. Арк. 158–160.

Prsiazhniuk, M. (2018). Silskohospodarski vystavky dlia potreb tvarynnytstva: istorychnyi aspekt (dr. pol. XIX – poch. XX st.) [Agricultural exhibitions for the needs of livestock breeding: historical aspect (the second half of the 19th – the beginning of the 20th c.)]. *Istoriia nauky i tekhniky – History of science and technology*, 8, 1 (2), P. 210–217.

Tkachenko, T., Dupliak, T. (2016). *Vystavkovyi biznes: monohrafiia* [Exhibition business: monograph]. Kyiv, Ukraine.

Капралюк Оксана Вікторівна – кандидат сільськогосподарських наук, завідувачка відділу науково-методичної роботи та реферування, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН (вул. Героїв Оборони, 10, м. Київ, 03127, Україна).

Kapralyuk Oksana – Ph.D. in agricultural sciences, head of department science-methodics work and abstracting at National scientific agricultural library of NAAS (10 Geroyiv Oborony Str., Kyiv, 03127, Ukraine).

E-mail: Oksanakapr@ukr.net

AGRICULTURAL EXHIBITIONS AS A TOOL FOR SCIENTIFIC AND INFORMATION SUPPORT OF AGRICULTURAL SCIENCE AND PRODUCTION USSR during the first half of the 50s of the 20th c.

The purpose of the research – to study the work of agricultural exhibitions as a tool for scientific and information support of agricultural science and production during the first half of the 50s of the 20th c. **Scientific novelty** – information on the activities of industry exhibitions of the Ukrainian SSR has been supplemented through the prism of their scientific and information support for the agricultural sector (achievements, shortcomings, attendance, appropriations). **Research methods.** During the research, both general scientific methods (historical, logical, system-structural) and special ones (historical-comparative, subject-chronological, retrospective) were used. **Conclusions.** It was established that agricultural exhibitions were one of the effective mechanisms for scientific and information support of agricultural science and production, exchange of experience, and a platform for dialogue on topical actual issues, etc. The state leadership paid considerable attention to organizing exhibitions, opening new ones, restoring destroyed ones, and optimizing their activities. Each year, studying the experience of the events held, organizers subsequently tried to correct the shortcomings. The government tried to hold demonstrations of achievements of agricultural science and production in every oblast and region of the Ukrainian SSR. Mostly leading collective farms, state farms, MTS and leading production workers were invited to participate in them. The exhibitions were visited by scientists, specialists and everyone, as well as foreign delegations, where, in addition to a visual inspection of natural exhibits (highly productive breeds of animals, highyielding varieties of agricultural crops, livestock products, production equipment, machine and tractor fleet etc.) they had the opportunity to listen to lectures on current topics, watch industry films, receive printed information publications (booklets, leaflets, brochures) on the pages of which issues of various branches of agriculture are covered and exchange practical experience and knowledge.

Key words: agriculture, scientific and information support, exhibits, exhibitions, visitors.

Дата подання: 28 березня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 30 липня 2024 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Капралюк, О. Сільськогосподарські виставки як інструмент науково-інформаційного забезпечення аграрної науки і виробництва УРСР впродовж перш. пол. 50-х рр. XX ст. *Сіверянський літопис*. 2024. № 4. С. 47–53. DOI: 10.58407/litopis.240405.

Цитування за стандартом APA

Kapralyuk, O. (2024). Silskohospodarski vystavky yak instrument naukovo-informatsiinoho zabezpechennia ahrarnoi nauky i vyrobnytstva URSR vprodovzh persh. polov. 50-kh rr. XX st. [Agricultural exhibitions as a tool for scientific and information support of agricultural science and production USSR during the first half of the 50s of the 20th c.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 4, P. 47–53. DOI: 10.58407/litopis.240405.

